

KRIEG

•

© Ingrid Knipfer / 2012

Omslagfoto: Edwin Vlassenroot, Milaan; Bart Van Kersavond, Berlijn

Foto auteur: John Groosman

Eerste editie: september 2012 – februari 2013; De Witte Uitgeverij

Tweede editie: 2013; Brave New Books / Singel Uitgevers

Derde editie, verbeterde druk; januari 2021; De Singel Uitgevers

ISBN: 978-94-6418-720-5

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the publisher.

INGRID KNIPFER

KRIEG

roman

DE SINGEL UITGEVERS

Voor Lois, Muna en Ellis

Berlijn

‘Jank niet zo!’ Martha Hertz trekt het jongetje door de winkelstraat, die er de meeste dagen van de week desolaat bij ligt, omdat de winkeliers niets te verkopen hebben. De jongen heeft een speelgoedautootje gezien en dat wil hij hebben. Haar gedachten staan er niet naar en ze heeft tijd noch geld voor prullen, probeert ze hem te zeggen; het speelgoedding is gevaarlijk, hij zal zich zeker aan het blik snijden. Hij blijft maar emmeren en ze zeult hem mee, zijn versleten schoenen schuren over de straatstenen.

‘Hallo buurvrouw’, roept Ilse, het meisje dat in de flat naast haar woont.

Ze draait zich om en lacht zenuwachtig. ‘O, ook boodschappen doen?’ zegt ze om iets te zeggen. Iedereen doet vandaag inkopen, want morgen blijft er misschien niets over. ‘Ja’, zegt het kind met het kind. Het kleine meisje van Ilse is vuil en houdt een lelijke pop in haar hand. Martha’s zoon zet nu voluit zijn keel open en ze heeft zin hem te slaan.

‘Ik ben gehaast’, zegt ze, ‘ik moet op tijd thuis zijn om voor mijn mannen te koken’.

Ze probeert vriendelijk te zijn, ze mag de jonge vrouw wel, maar huivert van de vaalheid van haar huid en het groezelige van haar armetierige kleren.

‘Kijk!’ Ilse haalt een bloemenjurk uit een papieren zak.

Martha vreest dat ze flauw zal vallen: Maria! De jurken van Maria.

‘Hebben ze niets anders?’ Wanhopig kijkt ze rond en ziet niet dat haar zoontje de pop van het meisje in het vizier heeft en kalm, als een slang, zijn tijd afwacht om toe te slaan.

‘Neen’, antwoordt het buurmeisje, ‘maar ze hebben ze in verschillende kleuren’.

Ze houdt de bloemen voor zich en jong als ze is, kun je moeilijk zeggen dat je een lelijk plaatje ziet.

‘Nu moet ik echt gaan, ik zie je straks misschien nog’.

Het jongetje loopt onwillig mee en vloekt, als hij ziet hoe het meisje haar tong uitsteekt en op de grond spuwt. Hij spuwt ook en zijn moeder trekt hem bijna een arm uit.

‘Is het nu gedaan? Stop met die onzin! Het is al erg genoeg dat we hier leven, maar alsjeblieft laat mij jou toch een beetje opvoeden tussen al de barbaren’. Ze weet dat ze tot zichzelf spreekt; hij is te klein om te verstaan wat ze zegt, laat staan het te begrijpen. Tegen haar man en oudste zoon kan ze het niet meer zeggen, die luisteren niet.

Ze loopt verder, heeft het kind op de arm genomen en denkt even aan vroeger en vluchten. Voor de etalage van de modewinkel lacht ze hardop. Eenmaal is ze gevlucht en de prijs van die reis kan ze nooit meer afbetalen. Ze krijgt het koud en loopt de dameswinkel binnen, waar twee of drie vrouwen aan één lap stof trekken, zoals ze het geleerd hebben. Wijven zijn het.

Hier staat ze beschaafd te zijn. Ze kijkt van ver naar de eindeloze rekken waar alleen bloemenjurken hangen. Zwarte ondergrond met bloemen in alle kleuren heeft geen succes, niemand vecht erom. Ze loopt langzaam op

het rek af, steekt haar hand uit en voelt aan de stof. Ze krijgt kippenvel, net prikkeldraad onder stroom. Haar zoontje wil zijn neus snuiten in de zoom van één van de japonnen, ze trekt weer aan zijn arm, hij begint opnieuw te blèren. Zij neemt een jurk in haar maat en gaat naar de kassa. Ze geeft een bon aan de vrouw en die propt de jurk, alsof ze nog niet lelijk genoeg is, als een vod in een veel te kleine zak. De caissière bedankt haar niet en wenst haar geen goede dag. Waarom zou ze?

Op de terugweg huilt het kleine ventje niet meer. Hij schopt wel tegen elke straatsteen, het trottoir is geplaveid en ligt nergens effen. Hij heeft gelijk, je kunt er beter tegen schoppen dan erover struikelen. Ze kijkt naar het kleine knuistje in haar hand en voelt een warme gloed.

‘Zullen we straks lekker handjes wassen?’ vraagt ze.

Neen, hij schudt zijn donkere krullen. Ze ziet hoe hij met zijn tong een snottebel probeert op te vangen en veegt zijn neus af met de achterkant van haar hand.

‘Zullen we een bad nemen?’

Nu lacht hij en knikt.

‘Kleine, lieve waterrat’, zo noemt ze hem. Soms is hij engel of bolleboos. Zelden zegt ze zijn naam. Het zal lang duren voor hij kan zeggen wie hij is. Ze vindt het moeilijk een kind een naam te geven, een kind zou een naam moeten krijgen die bij haar of hem past, niet zomaar een naam om er vanaf te zijn. Haar man heeft haar naïef genoemd, onnozel, hij heeft zijn zoon de naam van zijn vader gegeven. ‘Johannes, zoals het hoort’, zei hij.

Dit is haar derde kind en geen enkel heeft ze een naam gegeven. Iedereen die haar vraagt hoeveel kinderen ze heeft, krijgt te horen: twee, twee jongens. Het meisje leeft verstopt in haar hoofd. Dat haar dochter evengoed dood kan zijn, wil ze niet geloven. Ze zou het niet overleven en het kleine jongetje heeft haar nog erg nodig.

Thuis laat ze eerst het water voor het badje lopen, want ook water is gerantsoeneerd en meestal wassen haar man en haar zoon zich grondig. Zij werken en ze maken zich vuil. Zij en het kind moeten nergens heen en maken amper vlekken. Soms bekruipt haar de zin een volle emmer water te nemen en die over het kleine balkon te gooien, op de voorbijgangers, zoals de studenten vroeger, in het land van melk en honing, om een beetje te ontspannen.

Ze is arm, maar daar kan ze mee leven. Na elke oorlog blijven mensen berooid achter. Het is de betutteling die ze zo zat is. Waarom moeten alle vrouwen in een bloemenjurk? Wie kiest die? Waarom mag ze dat niet vragen? Haar man zegt, als ze weer een bui heeft: de staat zorgt voor ons en als je dat niet wilt, dan moet je maar weggaan en voor jezelf zorgen. Weggaan, nooit meer. Hoewel, kan het nog erger? Ze weet dat het nog veel erger kan en zwijgt.

Het jongetje zwemt in het zinken bad, hij ligt op zijn buik en trappelt met zijn voetjes. Tranen van badwater kleven aan zijn wimpers; als hij bijna niets meer ziet, steekt hij zijn rechterhand op om een washandje of een handdoek.

De douche en het badje staan in de keuken in een hoek; een geel gordijn scheidt de twee delen. Het toilet is op

de gang, het toilet dat eenmaal per dag doorgespoeld wordt. Alle flats stinken naar kak en pies. In sommige hangt een groen gordijn voor de douche.

Ze droogt het jongetje af en doet hem zijn pyjama aan. Hij vlijt zich als een vogel tegen haar en ze zoent hem op de lippen. Hij smaakt naar zeep en vanille. Ze legt hem op de dunne sofa en geeft hem zijn dierenboek.

De geweekte bonen zet ze in een grote pan water op het vuur, dan schilt ze de aardappelen. Ze zucht en probeert niet te denken. De varkenslappen zijn vet en ze mag ze van haar man niet uitbakken; dan worden ze kleiner, beweert hij.

De kleine jongen slaapt bijna, als ze met een bordje havermoutpap naast hem komt staan. Hij slikt onbewust zijn bordje leeg en ze brengt hem naar bed. Hij slaapt nog altijd bij haar en haar man. De tweede kamer is voor de oudste zoon die zijn broer te klein vindt om een broer te zijn en die vooral meer van muziek houdt. Ze staat naast het kleine ledikant en streelt met haar wijsvinger over de neusbrug van het slapende kind. Ze hoort de sleutel in het slot, zucht en verlaat de kamer, haar wijsvinger over haar mond.

‘Slaapt hij alweer?’ vraagt haar man, terwijl hij het zwaar leren vest uitdoet. ‘Ik zie hem nooit meer’, zegt hij. Hij kijkt naar zijn zoon die zich ook van zijn jas ontdoet en die knikt.

‘Misschien kun je iets vroeger thuiskomen, en geen bier drinken na het werk?’

Haar zoon bekijkt haar kwaad en gooit zijn zware schoenen op de vloer. ‘Eén glas per dag met de kameraden en dat zou jij papa willen ontzeggen’. Hij gromt en even kan ze niet geloven dat hij ook haar kind

is en ooit klein was. Haar man staat al in lange onderbroek op zijn sokken, hij trekt zijn schouders op. Hij zegt niets; ze weet, het is zijn wereld en daar heeft zij geen plaats. Misschien grijpt zij haar laatste kans met het kleine kind.

Ze stapt naar de keuken en schept soep op, bruine-bonensoep. Zij eet er niet van; de bonen doen haar walgen en ze kan het niet aanzien hoe Otto de velletjes op de rand van zijn bord spuwt. Ja, het is beter dat het kleine kind door haar alleen opgevoed wordt. De mannen slurpen en zij braadt de varkenslappen tot ze niet meer rauw maar nog bleek en hard zijn. Ze denkt aan haar moeder en lacht.

Haar moeder die haar en haar zus alles deed opeten, maar die gruwel die hier op de borden ligt zeker niet kent. Lever en nieren, dat is hier luxe; net als ingewanden en longen. Ze niest om niet te luid te lachen. Longen! Haar moeder en Maria noemden die ‘luchtenlevers’, zelfs de honden mochten ze niet eten. Ze staat even bij het vuur en bijt op haar duim om haar lach te onderdrukken; ‘luchtenlever’ is hier een delicatessen, zoals stieren- en bokkenkloten. Ze snikt en zet de pan met de bonensoep tot morgen weg.

‘Waar blijft ons vlees?’ roepen de mannen in koor. Ze hebben hun diepe bord leeg gelikt en eten de varkenslappen met de hand, de aardappelen prakken ze met de vettige uiensaus. Ze praten al malend en voor de zoveelste keer blijft het eten haar in de slokdarm steken en denkt ze dat ze dit niet overleeft.

‘Ze heeft het weer’, zegt haar man.

Otto, haar zoon, zijn zoon, zet een glas water voor haar neer, maar drinken helpt niet. Ze steekt haar armen in de

lucht en gaat op het balkonnetje staan. Opnieuw denkt ze aan haar moeder en aan Maria, maar lachen doet ze niet meer.

Ze ruimt de tafel af en doet de vaat; de mannen kijken televisie. Ondergesneeuwde propaganda. Ze kijkt nooit en toch zou ze graag weten hoe de mensen aan de andere kant van de wereld, aan de andere kant van de muur leven. Ze wenst stil goedenacht, ze hoort gebrom en kleedt zich uit. Ze wrijft haar gezicht schoon met een klamme washand, trekt de roodwitte nachtjapon aan en gaat stilletjes in bed liggen. Ze luistert naar de rustige adem van het jongetje.

Bleu

Het was een nacht zonder maan. Stella Vermassen nam het kind van de man over. Ze gaf hem de enveloppe. Ze keek naar het kind, vroeg zich af of het nog leefde. De blonde krullen klitten tegen het bleke hoofd en de mond was dicht. De kleine vrachtwagen, die diende om hout te vervoeren, was nu weg.

Ze trok het plakband weg en het meisje kuchte. Ze zal wel ziek zijn, dacht Stella, maar ze leeft. Of de ze daar blij om was, wist ze zelf niet. Ze liep naar haar auto, ging naast de chauffeur zitten en beval hem te rijden. Het hoopje lag op haar schoot en opende de ogen. Ze schrok, Stella, de vrouw met het vele geld. De ogen waren zo blauw. Het kind keek naar haar en de vrouw dacht: hier kom ik niet meer onderuit; zoveel schoonheid is kwaad. Ze zuchtte.

Ze hield niet van schoonheid. Mooie mensen waren mineure mensen. Mensen die slaagden in het leven, waren zelden mooi en zelden vrouw. Ze glimlachte, zij had het ver geschopt. De wagen moest onmiddellijk naar Brussel doorrijden, naar de Edith Cavellkliniek, daar hadden ze de beste dokters, die geen vragen stelden. Het kind was te klein om van haar te zijn en hoe kwam het zo vies en mager? Neen, ze stelden geen vragen. In elk geval was ze niet van plan antwoorden te geven. Het kind bleef kijken, of het louter oog was. Het zei niets,

het kon nog niet spreken. Ze probeerde naar het wezentje te glimlachen, maar het bleef staren. Stella Vermassen wist dat ze zich dit avontuur nog zou beklagen.

In het ziekenhuis werd het kind gewassen; je kon het bij het nekvel dragen. Het hield de blauwe ogen open en toen het in de dunne billen geprikt werd, huilde het niet.

Het zou niet sterven, wist ze. Ze wikkelde het in een deken en de chauffeur reed naar de villa aan de kust. Er brandde geen licht. Niemand zat te wachten. De chauffeur mocht gaan; ze was zeker dat hij zou zwijgen. In de verte hoorde ze de zee. De zee klonk sinds kort weer als zee. De oorlog was voorbij. De echte miserie kon beginnen.

De villa stond op een duin tussen twee paden. Van het ene noch het andere kon je het huis echt zien, je wist dat het er was, het had een naam, maar niemand kon zien hoe groot het was. Stella ging eerst de buitentrappen op, stil, dan deed ze het licht in de hal aan en ging, ook stil, de hoge binnentrap op. Het kinderbed stond klaar. Ze legde het kleintje erin, omhelsde het niet. Het meisje keek haar aan en huilde niet.

Stella ging 's morgens de kleine halen en gaf het de fles. Het meisje zoog alsof haar leven ervan afhing en dat was ook zo, tot ze, nog steeds hongerig, uitgeput en zwetend op de schoot van de vrouw in slaap viel.

Stella was onwennig met het kind, ze hield niet van kinderen op haar schoot. Ze wist dat ze nooit op die van haar eigen moeder gelegen had. Schootkinderen worden als schoothonden, had die haar altijd voorgehouden, je kunt daar ten hoogste mee paraderen, maar voor de rest stellen ze niets voor. Ze legde het kind opnieuw in bed

en met een kop koffie ging ze in haar bureau zitten dat ook op de eerste verdieping van de villa lag. Ze nam de agenda en het schrift, bladerde in de ene en nam notities in het andere.

Ze had gedacht dat het allemaal makkelijker zou zijn. Had het kind nu eens geen blauwe ogen gehad? Dat zou veel eenvoudiger geweest zijn. Hoe kon ze het nu waarmaken dat het kind van Maria was?

Stella Vermassen was pas getrouwd, toen ze Maria, die toen elf was, in dienst nam. Maria was er om schoon te maken, te koken en de heren des huizes van dienst te zijn, hun schoenen te poetsen en de witte banden van hun sportauto's te Vimmen, elke zaterdagmiddag. Ze was donker, haar vel getaand, en het zwarte haar droeg ze in een vlecht om het hoofd, alsof ze vreesde dat iedereen zou weten hoe lang het écht was. Wel hield ze ervan mannen te behagen; de vrouw wist dat.

Stella scheen voor het eerst minder zeker van zichzelf; dat ze bang zou zijn, was overdreven, maar op haar gemak was ze zeker niet. Ze ging even naar het meisje kijken. Het kind was wakker en de blauwe ogen keken door alles heen; toen gebeurde het, het kind glimlachte. Paniek maakte zich van haar meester; ze draaide zich om, sloot de deur van het kinderkamertje en ging naar beneden.

Maria was druk in de weer en foeterde als altijd op de heren, die meestal te laat thuis kwamen en weer overal briefjes gelegd hadden, naast hemden en sokken om te wassen en broeken om te persen. Ze had ook maar twee handen, of niet! Nu zag ze madame Vermassen en ze vroeg wat er scheelde; er was toch niets gebeurd, een ongeluk of zo, want dat ze nog later dan de heren thuis

gekomen was. Stella zei dat ze op haar niet moest letten en of ze een verse kop koffie kon krijgen, want dat die uit de thermos van gisteren haar verkeerd gevallen was. Ze was inderdaad heel laat thuis gisteren en daar wou ze straks wel even over praten.

Maria zweeg. In deze familie kon je vragen wat je wou, maar als ze geen zin hadden om te antwoorden, was het beter gewoon te zwijgen. Ze goot het kokende water in de koffiezak op de vers gemalen koffie, genoot van het aroma. Haar zuster geloofde niet dat in dit huis echte koffie gedronken werd. De oorlog had daar niets aan veranderd. Zelfs sinaasappelen had de vrouw altijd meegebracht. Na vijf jaar kon niemand in België noch Nederland zich daar nog de geur van herinneren. Ze moest wel toegeven dat de vruchten door de vrouw sterk gerantsoeneerd werden en dat je beter een stuk goud kon stelen dan een sinaasappel, bij wijze van spreken dan.

Ze gaf madame koffie, met één klontje suiker en wat melk, het kopje zette ze op een schoteltje met een lepeltje en een koekje. Maria bleef aan het aanrecht van de keuken staan en dronk de koffie zwart. Madame Stella vroeg haar nooit waarom ze niet ging zitten. Ze scheen het normaal te vinden.

Alles in dit huis leek normaal tot het kind kwam, het kind dat nog niemand, op Stella na, gezien had.

Stella keek Maria aan en zei dat ze nu moest luisteren en dat ze geen commentaar verwachtte. Maria was niet verwonderd; soms gaf ze haar mening over iets, maar ze dacht nooit dat iemand in het huis er rekening mee hield. Ze leed daar niet onder, verre van. Als ze eerlijk was, was ze blij niet echt deel van deze familie uit te maken. Je kon het trouwens moeilijk een familie noemen.

Eerder een gezin, dat nu kleiner en stiller was dan vóór de oorlog. De twee meisjes waren weg. Over de oudste werd niet meer gesproken.

Maria herinnerde zich de laatste avond nog wel. Het geroep van madame, het gebrul als van een leeuwin: dat zij, Eveline, het mooie meisje, haar dochter niet meer was, dat ze weg mocht blijven. Nooit wou ze haar nog zien. De vrouw wist niet dat je met het wegsturen van een kind een stuk van jezelf weggeeft.

Maria had gebeden die avond en gehuild. Zij hield van die dochter, ze hield erg veel van Eveline. Het was het mooiste meisje dat Maria ooit gezien had en madame Stella had haar weggejaagd. Maria zou het nooit snappen. Tot haar laatste dag zou ze aan die avond denken. De andere dochter, Margot, had de vrouw naar vrienden in de stad gestuurd; die belde soms of schreef, maar ook haar scheen Stella niet te missen. Alles was goed met haar. Dat was het ongeveer.

‘Boven in mijn kamer is er dat deurtje’, zei madame Stella tegen Maria.

‘Ja, het is altijd op slot. Is het niet één van uw geldkoffers?’ vroeg Maria glimlachend, bijna ondeugend.

‘Neen, het is geen koffer. Het is een kinderkamer’.

Maria lachte, maar stopte daar abrupt mee, toen ze het gezicht van madame zag.

‘Ja, als u het zegt, zal het wel waar zijn, een kinderkamer’. Ze zuchtte. ‘Is het daar niet smerig? Had ik die niet moeten schoonmaken?’

‘Het is daar altijd schoon geweest en gebleven; het is het verborgen kinderkamertje voor het verborgen kind’.

‘Het verborgen kind?’

‘In elke familie is er een verborgen kind. Elke familie heeft verborgen kamers’.

Dan toch alleen bij het rijke volk, dacht Maria.

‘Ga kijken en neem het kind mee naar de grote kinderkamer; was het en kleed het. Je vindt alles in de commode. Neem ook een flesje babymelk mee!’

Maria draaide zich om en ging naar boven. In de kamer van madame Stella zag ze het deurtje, dicht. Er zat een sleutel in het slot. Ze wreef haar handen schoon aan haar schort vóór ze een stap naar het deurtje deed. Ze nam de sleutel en wreef hem met haar vingers op tot hij blonk. Ze draaide de sleutel om en kon nauwelijks een kreet onderdrukken toen ze het lichtblauwe bedje zag. Ze boog zich voorover en fluisterde: ‘O! Zo mooi, zo mooi!’

De blauwe ogen staarden. Maria zag de mooie dochter lopen, op het strand, haar jurk rond haar middel opgerold. Ze stopte niet bij het water, ze liep door tot de zee weer zee was. Kalm op een winterdag. Maria nam het kind voorzichtig op, het glimlachte. Dit is geen baby meer, dit is een kind, een ondervoed kind. Zou het? Ze durfde het zich niet afvragen, want de vrouw kon haar gedachten lezen.

‘Ik zal voor je zorgen’, zei Maria. Ze droeg het kind naar de kinderkamer waar de meisjes sliepen toen die nog klein waren. Hoe dikwijls was ze daar niet gaan kijken, ondanks het verbod van de vrouw. Ze was altijd bang geweest dat er iets mis was of dat ze ongelukkig waren, omdat madame hen voor de zoveelste keer in bed had gestopt, op haar manier, en naar Brussel gereden was, voor zaken.